

Europe des écrivains

A mi Spanyolországunk

RIVAS, Manuel
Egy millió téhen
(Kertész Lóránt
ford.)
Palimpszeszt, 2002

GOYTISOLO, Juan
Hordalék
Európa, 1962

Szigeti krónika
Európa, 1964

Személyleírás
Kossuth, 1969

„A mai iszlám és
a régi spanyolok”
Magyar Lettre
Internationale, 23

„Éden-mozi”
Magyar Lettre
Internationale, 27

„Török buszpálya-
udvar”
Magyar Lettre
Internationale, 41

„Hozzáadni, nem
elvenni”
Magyar Lettre
Internationale, 52

„A vándorlás
metaforái”
Magyar Lettre
Internationale, 61

„Ferré, Pastor,
Pérez Álvarez –
a Finnegan-listához”
Magyar Lettre
Internationale, 89

ATXAGA,
Bernardo
A magányos ember
(Pávai Patak Márta
ford.)
Patak könyvek,
2006

„A magányos ember”
(regényrészlet)
Magyar Lettre
Internationale, 60

ARTE ■ Federico García Lorca úgy találkoztott a maga Spanyolországával, hogy felidézte a „Duendét”, ezt a titokzatos szellemet, „mely perzseli a vért, mint egy üvegszilánkokból gyúrt ke-nőcs”. A költői kép kifejezheti-e még egy olyan ország misztériumát, amelynek a nevét sem bajlandók kiejteni némelyek? Egy olyan országot, amelyet három író képzelete fáradszaktalanul faggat.

Manuel Rivas Galiciában született és él. A polgárháború és a frankóizmus emlékezetének megszallottja, művei a spanyol táj legyőzöttjeiről, parasztjairól, tengerészeiről, átlagembereiről szólnak. Juan Goytisolo, a száműzött, Katalóniában született, abonnan fiatalon vándorolt el. Élt Franciaországban, az Egyesült Államokban és Marokkóban. A spanyol nyelv szerelmese, és az elkárbozottak mellett tette le a voksát, akik az ő írásai révén válnak modern bősökké. Bernardo Atxaga baszk. Baszk nyelven ír és önmagát fordítja spanyolra. Irodalmi munkássága, amely országa történelmébe, a világba és a politikai erőszak okozta sérülésekbe ereszti a gyökereit, a helyi történeteket egyetlen mítosszá formálja át.

Mindegyik író a maga eszközeivel és a maga terepén beszél Spanyolországról és tárja fel a város történelmét, elfojtott emlékezetét.

MANUEL RIVAS ■ Ez egy temető. Hol van eltemetve Antonio Machado, a 20. század, vagy inkább minden idők egyik legnagyobb spanyol költője? Franciaországban. A határ túloldalán van eltemetve. Hol van Picasso sírja? Franciaországban. Hol a másik nagy költőnk, García Lorca? Eltűnt. Tudjuk, hogy Granadában gyilkolták meg és temették el, de nem tudjuk, hol. Azt gondolom, Spanyolország legigazabb térképe a száműzetés térképe. Kisajátítás történt. Kisajátították azt a szót, hogy Spanyolország. A zsarnokság, a diktatúra diskurzusa számára a szó azt jelentette: „ellen-Spanyolország”. Összeesküvést jelentett, minden ellenségük összeesküvését, amit ők úgy hívtak: zsidó-kommunista-szabadságmozgásos-liberális összeesküvés. Mindennek, ami szabadgondolkodás volt, osztoznia kellett ebben az összeesküvésben. És, ők... ők voltak, akik fogságba ejtették Spanyolországot. Nem védtek Spanyolországot, hanem fogságban tartották, évtizedeken keresztül. Túl hosszú volt az idő, amíg a gondolkodást ellenőrzés alatt tartották. A máglyára vetett könyvek füstje nem oszlott el, bevette magát a fejekbe. Az országot felosztották: lett egy Spanyolország és egy ellen-Spanyolország. Ezért olyan ellentmondásos ez a szó. Van, akinek használni is nehezebbé esik. Ezért gondolom azt, hogy meg kell szabadítani a Spanyolország szót ezektől a láncoktól, le kell venni róla a rabláncokat.

Nem éreztem, hogy Franco Spanyolországa a hazám lenne

JUAN GOYTISOLO ■ Az a szerencsétlenség jutott osztályrészemül, hogy gyermekkoromat a spanyol polgárháborúban éltem meg. Édesanyám a fasiszta légiőr rettenetes bombatámadásában vesztettem el, amelyben 800 ember halt meg a belvárosban. Mindez meghatározta az életemet, valami idegenkedést eredményezett attól a pillanattól kezdve, hogy használni kezdtem az eszemet... Rájöttem, hogy az az ország nem az enyém, nem éreztem, hogy Franco Spanyolországa a hazám lenne. Megtagadta tőlem a szabadságot, mindenféle értelemben, polgári, irodalmi, politikai értelemben. Arról álmodoztam, hogy megszököm. Amikor lehetőségem nyílt, hogy elmenjek, mentem, és a száműzetést választottam életformául.

Minden országnak megvan a saját narratívája, ahogy elmeséli a történelmét. Ebben igyekszik megfellebbezhetetlen igazságként tálalni azt, ami valójában a tények, események manipulációja. Már fiatalon rájöttem, hogy ez a történelemmesélés nem felel meg a valóságnak. A spanyolok valójában csak a 11-12. század körül jelentek meg, ráadásul a szót a franciák ragasztották rájuk, ők kasztíliaiak, katalánnak, aragónnak, gallegónak stb. hívták magukat. Úgyhogy innen már az egész mitológia.

MANUEL RIVAS ■ Amit ad nekünk ez a mitológia, az egy olyan Spanyolország, amelyben egyetlen identitás a legfontosabb, egy nyelv, egy vallás. Az igazi spanyol egyenlő a kereszténnyel, a vér tisztaságával, és ami nem ez, az mind gyanús elem. Ezt a „gyanús elemet” a 20. században, a diktatúrában ellenségkép kialakítására használták. Ez lett az úgynevezett „ellen-Spanyolország”. Már ebben az időszakban elkezdődik az ellenség-építés, melynek célja egy olyan egységes állam létrehozása, amelynek alapja kizárólag a Tridenti zsinat ellenreformációjának vallást egységesítő szándéka. A spanyolság egyenlő ezzel az egyetlen hittel. Ebből következően egyetlen, homogén kultúra van. A nyelv is a birodalom eszköze. Így lassan minden különbözőség eltűnik, a sokféleség láthatatlanná válik.

Az Ibériai-félszigeten három kultúra élt együtt

ARTE ■ Az ország létrejöttének időpontja még mindig vitatott, de az, hogy milyenek a spanyolok, a keresztények, arabok és zsidók találkozásának a gyümölcse. Az Ibériai-félszigeten ez a három kultúra élt együtt nyolc évszázadon át. Elképzelhető-e egyáltalán, mit jelent egy ilyen időtartam egy népnek?

Ez az aranykor 1492-ben ért véget, ugyanabban az évben, amelyben Kolumbusz Kristóf partra szállt Amerikában. Izabella és Ferdinánd, a Katolikus Királyok úgy döntöttek, hogy Spanyolországnak egységesnek és a saját képükre formálnak kell lennie. Ez az egységesítés jelentette az első nagy törést. A királyság felállítja a Szent Inkvizíciót, elüldözi vagy megöli azokat a zsidókat, akik nem hajlandók áttérni a katolikus hitre, és eltörpíti az utolsó muzulmánokat, miután megszerezte a granadai királyságot. A győztesek narratívája, az a mód, ahogy a győztesek beszélnek el a történelmet, leválasztotta az országról önmaga egyik részét, ahogy Juan Goytisolo mondja.

JUAN GOYTISOLO ■ A 19. században George Borrow, az angol utazó végigjárja a félszigetet, és amikor megérkezik Granadába, elmegy az Alhambrába, amit elhagyatottan talál, cigányok tanyáznak benne. A hegyről a városba visszatérve arról áradozik, hogy ez egy csoda, mire a granadaiak azt felelik: „Ugyan már, azok a régi mór vacakok”. Lenézték, megvetették mindazt az örökséget, ami nem illett bele a nemzeti katolicizmus művészeti kánonjába. Ma pedig ez a világ leglátogatottabb műemléke, és a külföldiek fedezték fel.

Tizennégy éve élek Marokkóban. Sokszor megkérdezik tőlem, honnan ered az arab kultúra iránti érdeklődésem. Megfordítanám a kérdést: honnan ered az arab kultúra iránti közöny? Miközben négyezer arab eredetű szó van a spanyol nyelvben, a katalánban is rengeteg.

A baszk nyelv maga is harctér – a cselédek és a bábák, az ácsok és a pásztorok nyelve volt

BERNARDO ATXAGA ■ A frankóizmus, a fasiszmus itt ugyanúgy működött. Azt mondta: „Nyomjatok el mindent, ami baszk, Isten majd kiválasztja azokat, akik a mieink, és akik nem a mieink.” Vagyis mindenkinek megtiltották a nyelvhasználatot, minden megnyilvánulását betiltották... Olyan mértékben, amit ma alig tudunk elképzelni. Például megsemmisítették a baszk sírfeliratokat. Nagybátyámnak volt egy halászahajója, és nem írhatta rá baszkul a nevét. Egy halászahajóra sem. Pedig hagyományosan baszk neviük volt. Egyetlen halászahajónak sem lehetett baszk neve. Egyetlen gyerek sem kaphatott baszk nevet. Az járta, amit a híres püspök így mondott: „Minden egyforma, minden tilos!”

ARTE ■ A baszkok számára a szabadság elvesztésének dátuma és neve van: egy védtelen város, amit lerombolt a náci légiőr. 1937. április – Guernica. Az 1940-es évek elején a fasiszmusnak bátszele volt Spanyolországban. Mindössze két

olyan illegális szervezet létezett, amely képes volt az ellenállásra: a Spanyol Kommunista Párt és a mérsékelt és katolikus Baszk Nacionalista Párt, Baszkföld első pártja.

BERNARDO ATXAGA ■ Megszülettem egy házban, és amikor születtem, ahogy a viccbe van, ott volt az anyám, és a nyelv, amit az anyámtól tanultam, a baszk nyelv. Egy olyan nyelv, amiben az apatia, az anya: *ama*, becézve: *amachio*. Amelyik az esőt úgy mondja: *eurilla* vagy *evilla*. Így nevezte meg a világot. Aztán jött a diktatúra, kimentünk az utcára, ahol – mondjuk úgy – a baszk nyelvet nem nézték jó szemmel a kormányzó hatóságok. Az iskolában például nem létezett. Úgyhogy kezdtem megtanulni, hogy van egy szó, *lluvia*, ami azt jelenti, hogy eső. És létezik a *nieve* szó, ami azt jelenti, hogy hó. És akkor megtanultam a második nyelvet, ami a spanyol volt. Négy-öt-hat éves voltam akkor.

Egy baszk számára a baszk nyelv nemcsak eszköz, hanem sokkal több. Magába sűrít egy csomó érzelmeket, történetet és küzdelmet. Maga is harctér.

Úgy gondolom, a nyelv-kérdés révén minden baszk a politika színterére lépett.

Azok, akik baszkul beszéltek, a társadalom szegény rétege voltunk. Sokan azok közül, akik a baszk nyelv ellen beszéltek, azért tették, mert városi úriúriuk, nagypolgárok voltak. Számukra a baszk nyelv a cselédek és a bábák nyelve volt, az ácsok és a pásztorok nyelve. És ez így is volt. Mi ebből a világból jövünk, és ahogy mondtam, az egyik győzelmünk az volt, hogy megalkottuk, mondjuk úgy, a társadalmunkat, közösségünket. Mert mi onnan jöttünk, és meg is védjük azt.

Nekem a nyelvek sokfélesége soha nem volt ellenemre. Sőt inkább olyan volt, mint amikor sok út van, sok hangulat, sokfajta fa, sokféle étel. Még jobban megszerettette velem a változatosságot. Imádom, ha a világ változatos. Utálom az egyhangúságot, a monotonitást, azt, ami mindig ugyanolyan, a megszokást. A sok nyelv segít, hogy kizökkenj a megszokásból.

Kell-e bolygatni a történelmet? – retrográd amnézia

MANUEL RIVAS ■ A sokszínűség, a vágy, a szabadság identitása, a szövetségi identitás, a kölcsönös csere identitása lebegjen a szemünk előtt példaként. Spanyolország mintája lehetett és lehetne a sokféleségben való együttélésnek. Az identitást sosem tudták kiirtani. A diktatúrában mindig azt hajtogatták: „A gyökeréig ki kell irtani. . .” De a fű nagyon erős, és a gyökerét nagyon nehéz kitépni. Ez a sokszínű Spanyolország a szabadság Spanyolországa.

Hogyan élünk nyugodtan együtt egy olyan demokráciában, ahol a főszereplők egy része, köztük olyanok is, akik kormányoznak, nem mondanak nemet a fasiszta múlt, nem gondolják, hogy a diktatúra egy nyomorult időszak volt. Létezik egy betegség, amiről a népi gyógyászatban azt mondták, hogy aki abban szenved, orvosról orvosra jár, egyik kuruzslótól a másikig, és mindegyik azt mondja neki: „Nincs semmi bajod, nem vagy beteg”, ő meg azt válaszolja „De igen, valami bajom van, beteg vagyok, rosszul érzem magam”. Addig megy, amíg el nem ér egy olyan kuruzslóhoz, akit „az árnyékok gyógyítójának” hívnak, és azt mondja neki: „A te betegséged az árnyékok”. Spanyolországnak árnyékbetegsége van, az árnyéktól beteg. Amíg ebből ki nem gyógyul, addig az Ibériai-félsziget az erkölcsstelség tere marad, és addig megmarad a rossz közérzet.

Képtelenség, hogy az embereknek még ma is remegjen a szájuk és a hangjuk, ha olyasvalamiről beszélnek, ami évtizedekkel ezelőtt történt. Ha az emberek remegnek, akkor a múlt még él, nem múlt el. Ezzel a történelmi kérdéssel még nem sikerült szembenézni: Garzón vizsgálóbíró kezdeményezésének is az lett a vége, hogy ő maga is a frankóizmus áldozatává vált.

Az utódpartok azt mondják: „Ó, nem kell bolygatni a történelmet, nem kell hozzányúlni. . . Mit akartok a történelemmel?” Ugyanakkor vannak politikusok, akik azt állítják: nem kell bolygatni a történelmet, ám a legelső adandó alkalommal

a Katolikus Királyokról kezdenek szónokolni, a körmenetben felteszik a *peinetát*, és felelevenítik ezeket a hagyományokat. . . Mert én azt gondolom, hogy vannak hagyományok, amik felszabadítanak, de vannak hagyományok, amik visszahúznak, amik olyanok, mint egy büntetés.

ARTE ■ *Ha meg akarjuk érteni, mivé lett Spanyolország, meg kell próbálnunk elképzelni a tragédiáját. Spanyolország az az ország, amelyet szenvedéssel teli történelme kópádra feszített. Az első nagy törést öt évszázaddal később felerősítette a polgárbábor és a frankóizmus. A birodalmi, kasztíliai és katolikus Spanyolország nevében Franco szétszaggatta az országot. Köztársaságiak ezrei menekültek el vereséggel a szívéjükben és félelemmel a gyomrukban. Pedig a spanyol nép mindig szerette a tengert és az utazást. Az elindulás sokszor csak a maradéknak okozott szomorúságot, mert az elvándorlóknak ott volt a remény, hogy győzzenek majd az ígért földjén. . .*

A hódítók, felfedezők, a kivándorlók és a bevándorlók országa

MANUEL RIVAS ■ Spanyolország, az ibériai tér egy olyan félsziget, ami már-már sziget, hiszen a tengernek annyira meghatározó a jelenléte. A tenger a kezdet és az újrakezdés, a tenger a szabadság, a tenger lenyűgöz. Igéző felszíne alatt legendák, álmok úsznak, az emberiség tudatalanjának mitikus formában.

JUAN GOYTISOLO ■ A gólyák szabadon, vízum nélkül átrepülnek Marokkóból a schengeni térségbe, vagyis Európába. De a hús-vér emberek bajosan szereznek vízumot, olykor életüket kockáztatják, hogy lélekvesztőiken elérjenek a spanyol partokig. Százak haltak meg az utóbbi években. Amióta létezik az ember, migráció mindig volt. Az emberek vándoroltak, hogy befogadóbb, jobb helyet találjanak. Amióta a mai ember megszületett Afrikában, azóta minden migráció volt. Seherezáidé mondja az *Ezeregyéjszaka* meséiben: „Akinék

2014 nyár

nincs otthona, annak a világ a lakóhelye.” Vagyis azok, akiknek a szegénység, a nyomor, a marginalizálódás vagy egy zsarnoki rendszer ellehetleníti az életüket, joguk van bevándorolni. A világ az ő otthonuk, de az afrikaiak, az ázsiaiak, a zsarnokság és a szegénység elől menekülők számára a vízum megszerzése most nagyon nehéz.

MANUEL RIVAS ■ Spanyolország a hivatalos történelemben, a konvencionális országimázs szerint a hódítás fogalmához kapcsolódik, a hódítók országa, a felfedezés országa, Amerika meghódításáé. Birodalom. És valójában ott van ez a másik, rejtett, elfeledett, emlékezetből kihullott identitás, a kivándorlók országáé. A 19. és a 20. században milliók kényszerültek arra, hogy Spanyolországon kívül keressék meg a betevőre valót. Erről nem mesélünk, vagy nagyon keveset mesélünk. Alig van jelen a regényekben, a spanyol képzeletvilágban. Ez a felejtés még erősebb lett a rendszerváltás idején, ahogy Spanyolország az ingatlanpiaci boommal a gazdagok klubjába lépett, a történelemnek ez a része félre lett téve. Egyfajta retrográd amnézia. De most újra itt van, a válsággal újra itt van a kivándorlás, újra migránsok lettünk, és cipeljük a bőröndünket.

JUAN GOYTISOLO ■ 25 éves koromtól kezdve, és most 81 vagyok, nem éltem Spanyolországban egyhuzamban egy hónapnál hosszabb ideig, de folyamatosan a spanyol kultúrán belül éltem, a más kultúrákkal összeköttetésben levő spanyol kultúrában. Azt, amit szülőföldnek hívnak, lecseréltem valami megfoghatatlanabbra, a kultúrára és a nyelvre.

BERNARDO ATXAGA ■ A kultúra területe túlmeleg a politikumon, a gazdaságon, az oktatáson. Olyan, mint a felszín alatti vizek, amelyek

fel-feltörnek egy íróban, költőben, a beszélgetésekben, egy-egy énekesben, a zenében. Ez a földalatti ország, ez a kulturális vízréteg hol nagyon, hol kevésbé, de mindig létezik, a földrajzi határoktól függetlenül. Például Andalúzia vízrétege egyenesen Marokkóba visz minket, vagy az arab országokba. Portugáliáé Galiciába. Ugyanígy van a baszkokkal is. Létezik a spanyol oldalon és a francia részen is, élő a kapcsolat, mert ez egy elég homogén vízréteg.

Nem nehéz észrevenni, hogy semmi sincs, ami szigorúan véve egyedi lenne. Ugyancsak könnyű rájönni, hogy nincs semmi szoros értelemben vett egyetemes. Elég elővenni egy bármilyen szöveget, és szavanként elemezni. Például vegyük azt a kifejezést, amit ara használunk, hogy szemrehányást tegyünk valakinek, aki csalárd módon akarja bizonyítani a lehetetlent, magyarázza a magyarázhatatlant: *öt lábat kerít a macskának*. A spanyol „gato” (macska) szó a latin „cattus”-ból ered, a keres ige („buscar”) kelta eredetű, az ötös egy szám, amit évezredekkel ezelőtt Mezopotámiában, a mai Irakban találtak ki. Úgyhogy még ebben az egyszerű szólásmondásban is távoli helyek és idők; évezredek találkoznak össze. Minden macskáról szóló vers, mese, film, rajz és festmény összefolyik benne, összetalálkozik végül az egész univerzum.

Az egyedit és az egyetemeset nem lehet különválasztani. Tudnia kéne ezt minden macskának, főleg a nagymacskáknak, akik a kiscicákat egereknek nézik és le akarják nyelni.

ARTE ■ *Minden megosztottsága ellenére Spanyolország létezik. Egységes és sokféle egyszerre. Mi teszi ennyire egyedivé a világ szemében? Goya, aki a maga oly tisztánlátó tébolyával és*

a rettenetes szuroksötétségben lefestette a szenvedést, a nyomor és a báborúk síjtotta lények kiáltásait? Vagy egyedi viszonya a halálhoz? Garcia Lorca azt mondta: „A halál minden országban vég. Megérkezik, és lebill a függöny. De nem Spanyolországban! Itt felmegy a függöny. Sok ember négy fal között él, egészen a halála napjáig, és akkor kiviszik a napfényre, s arcélük úgy sebez, mint a borotva éle.”

Vagy a bikaviadal, ahol a torreádor, akit megmárt a Duende, elfeledteti velünk, hogy szívét löki oda folyamatosan a szarvak elé? Vagy az igazi flamenco volna, amelyben a bangzás nem a torokból jön, hanem a talpaktól száll fel, és amelyben a tánc a legszegényebbek hatalmát fejezi ki?

BERNARDO ATXAGA ■ A flamenco egy valóban népi zene és éneklési mód, egy nagy hagyomány része, vannak nagy énekesei, személyes és közös érzelmeket lehet kifejezni vele. A diktatúra alatt egy bizonyos flamenco-képet használtak arra, hogy azt mondják: ez Spanyolország. Úgy tűnt, hogy az, és csakis az Spanyolország. A valóságban ennek semmi köze nem volt ahhoz a jelenséghez, ami a flamenco ének, ami nagyon tág és gazdag valami. Kasztíliával ugyanez történt. Az a hang, amit a diktatúra Spanyolországnak akart, az ennek az idézőjeles flamencónak a hangja volt, a tája pedig a kasztíliai táj. Olybá tűnt, mintha egész Spanyolország olyan lenne, mint Kasztília.

A politikai gondolat ennyi: „Ez Spanyolország, és kész”. Az elszakadás hívei ugyanígy mondták: „Euskadi, a baszk ország, a baszk utópia... Euskadi és kész”.

Jól emlékszem arra, amikor az egyik osztálykiránduláson az egyik gyerek azt mondta: „Én nem

MIQUEL OLLE – JCE, SPANYOLORSZÁG. LOOK, A FLYING DONKEY!

vagyok spanyol! Az én hazám Euskadi!” Ez nekem valami teljesen új dolog volt, és talán látta, hogy egy kicsit összezavarodtam, mert azt mondta: „Én az életemet adnám Euskadiért!” Lenyűgöző volt. Ahogy ezt ki lehet mondani. Kimondta a spanyol nacionalizmus, kimondta a baszk nacionalizmus, a nacionalizmus mindenütt: „Ez a föld a miénk, eddig és eddig a határig, itt vagyunk, akik egy bizonyos módon létezőnk.” Ez volt a nemzet fogalma, amit az egész világon felhasználta a politika. Amit a legtöbbet láttam minden utazásom alkalmával, sajnos azt kell mondanom, az a nacionalista. Mindenütt csak nacionalistát láttam. „Eddig vagyunk mi, akik így és így vagyunk, ti másképpen vagytok stb.”

„Mi katalánok, mi spanyolok, mi andalúkok”

JUAN GOYTISOLO ■ Azóta, hogy létezik a „mi”, létezik az „ők” is. A jó mindig a miénk, a rossz mindig az övék. Én azt gondolom, hogy az értelmiség ennek az ellenkezőjét kell tegye. Én egész életemben is igyekeztem. Kritikával élni a sajátunkat illetően és tisztelni a másikat. Persze azt, ami tisztelhető.

Amikor azt hallom, hogy „mi katalánok, mi spanyolok, mi andalúkok, mi franciák, mi...” Féltelmes vagy nevéseges, kontextustól függ. Ezt a „mi”-t én örökké elutasítottam. Azt hiszem, minden írónak nagyon is képviselnie kell saját magát, de sosem szabad egy kollektív „mi” szószólójának lennie.

Mint ebben az anekdotában:

- Ha egy kakas Spanyolország és Franciaország határára tojik egy tojást, melyik országé a tojás?
- Spanyolországé.
- Miért Spanyolországé?
- Mert nekünk több tojásunk van.
- És szerinted?
- A kakas nem tojik tojást.
- Ez a jó válasz.

MANUEL RIVAS ■ Szóval ezekben a pillanatokban, a legrosszabb pillanatokban lüktet a szabadság kincse. És ott van minden népi kultúrában, a dalokban, a búcsúban, az ünnepekben, a legkisebb alkalmakban, a kocsmákban, ott van a művészetben, az irodalomban...

Arra kell gondolni, hogy a ma nagy kérdései, a nemek egyenlősége, a méltó élethez szükséges minimum, hogy egyetlen emberi lény sem „eldobható”, az oktatás szabadsága, a kapcsolat a természettel... ezek mind napirenden voltak már annak idején is. Csodálatos, hogy abban a rövid időszakban, ami az 1931-es köztársaság ideje volt, a szabadság röpke öt évében, virágzott és csírázott, gyökeret eresztett minden álmom, utópia, reform. A mi generációnknak, a fiataloknak, a mai embereknek az „átkozott köztársaságiak” a példaképeinkké váltak, ők a magok.

JUAN GOYTISOLO ■ Azt írja Blanco White: „A száműzetés volt életem legnagyobb áldása”. Én ugyanezt elmondhatnám, mert kívülről Spanyolország sokkal érdekesebb, mint belülről. Ez egy olyan nézőpontot ad, ami nincs annak, aki folyamatosan benne élt a kasztosító hagyományban. Én mindig kívülről láttam Spanyolországot, Franciaországból, ahol életem nagyobb részét töltöttem, az Egyesült Államokból, ahol néhány évig

tanítottam, most pedig Marokkóból. Ez a külső nézőpont megérteti veled, amit mindig is vallottam, hogy a mások nézőpontja része annak a globális tudásnak, amivel saját magunkról rendelkezünk. És ez az egyik baja a spanyol kultúrának, a más kultúrák iránti érdeklődés hiánya, amelyet ez az évezredes, kövült identitás hozott létre.

Idén ősszel Tangerben voltam, és a köd teljesen eltakarta a szoros túlsó felén az egész partot. Spanyolország eltűnt.

Hatalmas volt a megkönnyebbülésem. Meszesebb, egyre távolabb, Spanyolország többé már nem volt az a súlyos teher. Messze kerültek a haza és a nemzet, a kizárólagos és rögzült identitások totemjei. Elmaradtak, nagyon messze került a mítosz koreografikus magasztalása, a mórok és zsidók nélküli félsziget.

Eltűnt a belénk vert „Egy-Spanyolország”, a fedezés és az Újvilág meghódításának „Egy-Spanyolország”, a „Megmentő Falange”... Mindaz, ami a mű-spanyol identitás, hirtelen szertefoszlott. Hogyan is érzékeltessem azt a boldogságot, ami elárasztott? Hontalan vagyok, végre! Elnyertem, és magamnak köszönhetem a jogot, hogy én legyek én, karámok nélkül. Mennyi erőfeszítés, mennyi munka nap mint nap, mennyi oldal teleírva, kihúzva, újraírva, hogy megszabaduljak mindattól, ami szorongatott.

Kifelé! Ki, ki! Micsoda józan boldogság! Végre nyugalom! Becsuktam és kinyitottam a szemem: a köd – legnagyobb boldogságomra – még mindig ott volt.

ARTE ■ Spanyolország megfakult volna? Szertefoszlott a fogyasztás délibábjai, a televíziók villogása és a prosperitás illúziója mögött? De a történelemnek nincs vége. Mennyi idő kellene még abhoz, hogy a Spanyolországot alkotó valamennyi nép újra magáévá tegye a saját elbeszélését, jelelné a múltat, s így egy napon elérkezzen oda, hogy erőszak nélkül mondhatja ki a nevét?

(Carmen Castillo filmje az Arte tv „Az írók Európája” sorozatában.

A beszélgetések rövidített, szerkesztett változata) GAJDOS ZSUZSA FORDÍTÁSA

Heberto Padilla

Andalogva

Jódszaga van délután a világnak.
Ropog a hegy, akár egy hajó árbocozata;
de te ügyet se vetsz rá,
fatörzseid között tudod, ütött az óra:
a tenger törekes szalmaféskére tér meg

De jó, hogy emmyi tengert bordasz
zsigereidben
és emmyi fényt és emmyi kéket
kopott sapkád sildje alatt,
hogy bejárhatod ezeket a földeket
a lomb hullámzúgásába merülve.
Jég- és kőesők verték éveid,
elmosták őket, mint egy zivatar;
de szereted a földet, a görgeteges bozótot,
a királpálmát, kakaófát, hópatkányt, réti
pipist;
szeretsz mindent, amit ismersz, és nem
ismersz,
még a tüskét is, bár összekaristol,
de szeretnéd, hogyba a dombon az a megtört
pálma szeretne,
mert nem döntötte le sem tornádó, sem
a villám,
bár kemény nyár borítja lángba
egész sötétedésig,
de a zöld lombozat a tűz fölé nő,
magasan áll

a szélben,

az üszkös, éltető pálmatorzs koronája.

Egy zsarnok emlékkönyvébe

Óvakodj a bizonytalanoktól,
mert egy nap pontosan tudják majd, mit nem
akarnak.

Óvakodj a bebegőktől,
a Hal Paliktól, a Rekedt Rezsőktől,
mert érces bangon szólnak egy napon.
Óvakodj a behúzott farkúaktól,
a rövidpórázosoktól,
mert eljön a nap: belépsz, és ülve maradnak.

IMREH ANDRÁS FORDÍTÁSA

